



Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

SH ./ riksåklagaren ang. våldtäkt mot barn m.m.

(Svea hovrätts dom den 28 juni 2019 i mål nr B 4985-19)

Högsta domstolen har förelagt mig att inkomma med svarsskrivelse, särskilt vad gäller betydelsen av de nya uppgifter som tillförts i Högsta domstolen.

Jag kommer att koncentrera svarsskrivelsen till denna fråga.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrätts dom och avstyrker prövningstillstånd. Jag finner inte skäl att komplettera förundersökningen.

Bakgrund

SH har av hovrätten dömts för flera fall av våldtäkt mot barn, ett fall av sexuellt övergrepp mot barn och flera fall av sexuellt ofredande för att under flera års tid, bl.a., ha genomfört ett stort antal samlag med målsäganden som då var mellan 9 och 13 år samt för att under flera års tid ha sexuellt ofredat målsäganden då hon var mellan 13 och 17 år. Påföljden bestämdes till fängelse i fem år.

Överklagandet

SH har överklagat hovrätts dom och yrkat att Högsta domstolen ska ogilla åtalet i sin helhet, ogilla målsägandens skadeståndsyrkanden och, under alla omständigheter, lindra straffet och reducera skadeståndsskyldigheten.

SH har till grund för sitt överklagande anfört bl.a. följande. I flera fall har brottstiden angetts till någon gång under en period som sträcker sig under flera år. Av gärningsbeskrivningarna i målet framgår att den bristande individualiseringen till tid och plats är förenad med avsevärda svårigheter för SH att åberopa egen bevisning. Vidare har SH dömts på ett otillräckligt bevisunderlag. I målet finns endast mycket svag stödbevisning. Slutligen ska vid straffmätningen hänsyn tas i mildrande riktning till att det förflutit lång tid sedan en del av brotten begicks.

SH har som skäl för prövningstillstånd anfört att det vore av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i målet. Ett klagande från Högsta domstolen när det gäller huruvida åtalet är utformat i enlighet med lagstiftarens intentioner vore av största betydelse. Vidare vore av vikt att pröva huruvida målsäganden är trovärdig och uppgifterna tillförlitliga. Ett klagande från Högsta domstolen behövs också

när det gäller huruvida det är proportionerligt att mindre allvarliga gärningar utesluter möjligheten till en sänkning av straffet, när straffvärdet i huvudsak grundas på de grövre gärningarna. Tingsrätten och hovrätten har härvid gjort olika bedömningar.

SH har som ny bevisning i Högsta domstolen åberopat förhör med målsägandens yngre bror, till styrkande av att SH inte begått de åtalade gärningarna. SH har därvid yrkat att förundersökningen ska återupptas och kompletteras med förhör med målsägandens yngre bror.

Skälen för min inställning

Prejudikatdispens

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan alltså inte föranleda prövningstillstånd på denna grund (Fitger m.fl., Rättegångsbalken, s. 54:26).

Målet gäller främst bevisfrågor. Bevisfrågor är generellt inte lämpade för en prövning i Högsta domstolen. Hovrätten har utfört bevisvärderingen i enlighet med de vägledande uttalanden som Högsta domstolen tidigare har gjort när det gäller bevisvärdering generellt (se t.ex. NJA 2015 s. 70) och i mål om sexualbrott (se t.ex. NJA 2009 s. 447 I och II, NJA 2010 s. 671 och NJA 2017 s. 316). Det finns inte heller något moment i hovrättens nu aktuella bevisvärdering som gör att en prövning av Högsta domstolen skulle vara av vikt för ledning av rättstillämpningen.

Frågan om hur preciserad eller individualiserad en gärningsbeskrivning behöver vara har tidigare belysts av Högsta domstolen i bl.a. NJA 1991 s. 83, NJA 1992 s. 446, NJA 1993 s. 616 och NJA 2010 s. 671. (Se också Robert Nordh, Praktisk process II, Processens ram i brottmål, 4 uppl. s. 31 f.) En prövning av frågan i detta mål skulle enligt min bedömning sannolikt inte medföra något av betydelse utanför det här aktuella målet.

Frågan om straffmätning och eventuell tillämpning av strafflindringsbestämmelsen i 29 kap. 5 § första stycket 3 brottsbalken (om en i förhållande till brottets art ovanligt lång tid förflutit sedan brottet begicks) saknar enligt min uppfattning prejudikatintresse (se t.ex. NJA 2013 s. 63).

Extraordinär dispens

Prövningstillstånd får enligt 54 kap. 10 § första stycket 2 rättegångsbalken meddelas också om det finns synnerliga skäl för en sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

Enligt huvudregeln i 58 kap. 2 § 4 rättegångsbalken får resning beviljas, om någon omständighet eller något bevis som inte tidigare har förebringats återopas och dess förebringande sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade frikänts eller till att brottet hänförts under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpats (huvudregeln). Även om det inte föreligger någon sådan sannolikhet, får resning enligt samma punkt beviljas om det, med hänsyn till vad sålunda och i övrigt förekommer, finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den tilltalade har förövat det brott för vilket han dömts (tilläggsregeln).

I propositionen till den nu aktuella bestämmelsen uttalades att utrymmet för prövningstillstånd vid sidan av prejudikatdispensen bör vara ytterst begränsat. De fall som kan komma i fråga är resningsfallen och därmed jämförbara mycket sällsynta situationer. Vidare angavs att prövningstillstånd bör kunna medges i den utsträckning som de extraordinära rättsmedlen kan tillämpas. Den närmare innebörd som resnings- och domvillogrunderna getts i praxis bör vara vägledande också inom den ordinära fullföljdens ram (se prop. 1971:45 s. 90 f.).

En utgångspunkt för prövningen är det s.k. nyhetskravet. Det kravet innebär att det i princip ska vara fråga om omständigheter eller bevis som inte prövats i målet. Resning kan därför inte beviljas bara på grund av en omprövning av i målet gjord bevisvärdering.

Welamson och Munck konstaterar att oriktig bevisvärdering i och för sig inte utgör resningsgrund. Det nya materialet måste alltså ha ett visst bevisvärde. Hur stort detta värde ska vara kan emellertid inte ens teoretiskt anges generellt. Det är nämligen klart, att det nya materialets värde måste sättas i relation till värdet av den tidigare förebringade bevisningen. Ju mera övertygande den tidigare bevisningen till stöd för domen ter sig, desto större krav måste ställas på det nya materialet för att resning ska komma i fråga. Principiellt är det relevanta vid prövning av en resningsfråga inte hur resningsinstansen själv skulle vilja avgöra målet utan hur den domstol som avgjort det skulle ha dömt om den haft tillgång till det nya materialet. Praktiskt sett har man emellertid sällan någon grund för att anta annat än att denna hypotetiska bedömning sammanfaller med resningsinstansens egen bedömning av det samlade bevismaterialet. Den prövning av det nya materialets betydelse som ska ske i resningsärendet måste därför kunna involvera – och torde i praktiken oftast

involvera – en omprövning av värdet av tidigare förebringad bevisning. (Lars Welamson och Johan Munck, Rättegång VI, 5 uppl., s. 205.)

Som nämnts krävs för beviljande av resning enligt tilläggsregeln i 58 kap. 2 § 4 rättegångsbalken att det finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den tilltalade har förövat det brott för vilket han dömts. Vidare krävs att någon ny omständighet eller något nytt bevis tillkommit. Tilläggsregeln är avsedd att utgöra en undantagsregel och kan enligt Welamson och Munck inte rimligtvis ges en tolkning enligt vilket kravet på sannolikhet skulle nedsättas generellt. I så fall skulle ju huvudbestämmelsen med dess sannolikhetskrav bli helt meningslös. I stället måste tilläggsregelns rekvisit ”synnerliga skäl” och hänvisningen till vad ”i övrigt förekommer” ges tillämpningen att sannolikhetskravet nedsätts endast när särskilda omständigheter föreligger. (Welamson och Munck, a.a., s. 207.)

I NJA 1992 s. 625 uttalade Högsta domstolen att resning får beviljas enligt tilläggsregeln bl.a. om det med hänsyn till ny åberopad bevisning och vad som i övrigt förekommit finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan, om den tilltalade förövat det brott för vilket han dömts. Med hänsyn till det uppställda kravet på synnerliga skäl och med beaktande av att resning är ett extraordinärt rättsmedel bör tilläggsregeln ges en restriktiv tillämpning. Högsta domstolen uttalar att regeln i fall av ny bevisning bör användas endast om de nya bevisen till följd av särskilda omständigheter är ägnade att framkalla tvivelsmål om den tilltalades skuld till brottet. En sådan särskild omständighet anges kunna vara att resonemanget i den dom resningsansökningen avser verkar mindre övertygande i belysning av de nya bevisen.

Domstolarnas bedömning

Bevisningen i målet utgörs framför allt av målsägandens uppgifter. Vidare har på åklagarens begäran hållits vittnesförhör med bl.a. målsägandes äldre bror, två vänner till målsäganden, två poliser samt, i hovrätten, en tidigare kollega till målsägandens mor. På SHs begäran har i hovrätten hållits förhör med målsägandens mor. Bägge parter har också åberopat viss skriftlig bevisning.

Hovrätten har, liksom tingsrätten, funnit målsägandens utsaga lång, klar, detaljrik, sammanhållen och fri från svårförklarliga moment eller motsägelser. Enligt domstolarna har utsagan hög trovärdighet samt framstår hennes uppgifter som tillförlitliga. Liksom tingsrätten har hovrätten funnit att målsägandens uppgifter får stöd av annan utredning. Ostridigt i målet är att målsäganden då hon var omkring 13 år berättade för såväl sin äldre bror som för sin mor att SH utsatte henne för sexuella övergrepp, att han bl.a. försökt våldta henne, samt att de därefter konfronterade SH med uppgifterna om övergreppen. Dessa uppgifter talar, enligt domstolarna, starkt för att målsägandens uppgifter om att hon utsatts för sexuella övergrepp av SH är riktiga. Att målsäganden i mars 2018 berättade för en nära vän i en chatt att hon utsatts för sexuella övergrepp, bl.a.

våldtäkter, av SH, sedan hon var ungefär 9 år, ger också, enligt domstolarna, stöd åt att målsäganden utsatts för sexuella övergrepp av SH. Uppgifter som målsäganden lämnat till en annan vän före jul 2018 via en chattsida får enligt domstolarna också viss betydelse vid bedömningen av trovärdigheten av målsägandens utsaga. Till detta kommer att det i hovrätten nya vittnet, en tidigare kollega till målsägandens mor, lämnat uppgifter som ger ytterligare stöd för målsägandens uppgifter om att hon ibland, under skolloven, följde med modern till dennas arbete på en förskola (enligt målsäganden för att slippa utsättas för sexuella övergrepp av SH). När det gäller vissa uppgifter i målsägandens utsaga som inte kunnat kontrolleras har domstolarna funnit att dessa brister inte är sådana att det påverkar värdet av målsägandens utsaga eller bedömningen att beviskravet är uppfyllt genom den av åklagaren åberopade bevisningen. Hovrätten har slutligen, liksom tingsrätten, funnit att SHs uppgifter och den av honom i övrigt åberopade bevisningen inte är sådana att den bevisningen försvagar värdet av den av åklagaren åberopade bevisningen. Hovrätten har också, i anslutning till åtalspunkterna 6 och 10, anfört att bristande individualisering i tid inte utesluter en fällande dom.

Ny bevisning i Högsta domstolen

SH har i Högsta domstolen åberopat uppgifter som målsägandens yngre bror (född 2003) lämnat till SHs försvarare i ett e-postmeddelande. Genom försvararen har SH yrkat att riksåklagaren ska komplettera förundersökningen med ett förhör med målsägandens yngre bror för att denne ska ges möjlighet att närmare utveckla innehållet i sitt e-postmeddelande.

Min bedömning

Jag har på det material jag har tagit del av inte någon anledning att dra några andra slutsatser än att hovrättens bevisvärdering är grundligt utförd och korrekt. Skäl för mig att göra någon annan bedömning än den hovrätten gjort i skuldfrågan saknas därmed.

I e-postmeddelandet från målsägandens yngre bror framförs vissa nya uppgifter som, enligt SH, skulle förringa trovärdigheten och tillförlitligheten av målsägandens uppgifter.

Förhör hölls med målsägandens yngre bror under förundersökningen. Denne har dock inte hörts under rättegången.

I ett bifogat e-postmeddelande uppger den yngre brodern att han nu vill berätta om att han inte hört, sett eller märkt någonting av SHs beteende mot system, varken när han delade rum med sin syster eller sedan han fick eget rum. Han uppger vidare att han inte kan minnas att modern jobbade lövdagar, varför systers uppgifter i denna del inte stämmer.

Till bemötande av detta kan i korthet följande anföras. Vid tiden för framfört allt de allvarigare övergreppen var målsägandens yngre bror mycket ung, vid vissa gärningar mellan 7 och 8 år. Av domen framgår att flera av våldtäkterna skedde då den yngre brodern sov och på andra platser än i målsägandens sovrum. Av domen framgår också att flertalet övergrepp haft kort varaktighet. Målsägandens mor som vittnat i hovrätten (avlade inte vittnesed) har där uppgett att hon inte arbetade på loven. Någon förklaring till varför hon inte arbetade på loven har dock inte lämnats. Enligt min bedömning framstår bevisvärdet av de uppgifter målsägandens yngre bror skulle kunna lämna som mycket begränsat. Tilläggas kan att målsägandens yngre bror som närstående till SH vid en huvudförhandling inte skulle höras under ed.

Enligt min uppfattning är bevisningen mot SH övertygande. Med hän-syn härtill och vad som i övrigt framkommit är det enligt min bedömning inte sannolikt att de nya uppgifterna från målsägandens yngre bror skulle ha lett till att SH frikänts eller till att brottet hänförts under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpats (huvudregeln). Inte heller kan jag finna att det genom den återopade bevisningen framkommit sådana omständigheter som föranleder tvivelsmål om hovrättens bedömning i skuldfrågan. Mot bakgrund av det föreliggande materialet finns därför inte synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om SH har begått de brott han har dömts för (tilläggsregeln).

När det gäller SHs begäran om att komplettera förundersökningen vill jag anföras följande.

En prövning av en fråga om att komplettera en förundersökning bör alltid ske mot bakgrund av den processuella situationen i ärendet eller målet. Därvid kan konstateras att syftet med en förundersökning bl.a. är att förbereda målet inför en kommande huvudförhandling. Detta innebär att jag vid min prövning av den nu aktuella begäran måste ta hänsyn till förutsättningarna för beviljande av prövningstillstånd och till förutsättningarna för att återuppta en förundersökning när det hävdas att det finns resningsskäl (58 kap. 6 a § första stycket rättegångsbalken).

Enligt 58 kap. 6 a § första stycket rättegångsbalken ska åklagaren återuppta en förundersökning om det i en resningsansökan återopas eller om det på annat sätt kommer fram en omständighet eller ett bevis som inte tidigare lagts fram och det är sannolikt att omständigheten eller beviset utgör grund för resning.

Mot bakgrund av vad som redovisats ovan är det enligt min uppfattning uppenbart att den nya bevisning SH återopat i Högsta domstolen inte kan ligga till grund för resning och därmed inte heller utgöra skäl för extraordinär dispens. Det finns mot denna bakgrund inte anledning att vidta den av SH begärda kompletteringen. Jag finner således inte skäl att komplettera förundersökningen.

För det fall Högsta domstolen är av en annan uppfattning är jag emellertid naturligtvis beredd att följa ett föreläggande därom (jfr 58 kap. 6 b § rättegångsbalken).

Enligt min bedömning finns inte några skäl för Högsta domstolen att meddela extraordinär dispens. Jag avstyrker därför prövningstillstånd.

Bevisuppgift

Jag ber om att få återkomma med bevisuppgift för det fall Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i målet.

Petra Lundh

Hedvig Trost

Kopia till:

Kammaråklagaren Annika Bokefors
Åklagarkammaren i Uppsala (AM-102-19)